

Smerom k aktívnej a kompetentnej účasti všetkých v odolných digitálnych spoločnostiach:

POTREBA MEDIÁLNEJ A INFORMAČNEJ GRAMOTNOSTI PRE VŠETKY VEKOVÉ SKUPINY

Úvod

Kontext

- Digitálna Európa zameraná na ľudí
- Ľudské práva, účasť a blaho starších osôb v ére digitalizácie
- Médiá a informácie: základné kamene v demokratickej spoločnosti

Právo zúčastňovať sa na digitálnych spoločnostiach

- Zahrnutie vhodných cieľov a iniciatív pre staršie osoby do politík digitalizácie
- ESU preto vyzýva a požaduje, aby ...

Záver

Úvod

V priebehu rokov digitálne technológie zmenili náš svet a spôsob, akým žijeme. Počas nedávnej pandémie COVID-19 boli viac ako kedykoľvek predtým kľúčové digitálne informácie, digitálna komunikácia a všetky druhy digitálnych nástrojov. Nevyhnutne sme sa všetci stali súčasťou tejto digitálnej transformácie, a preto sa digitálne vzdelávanie stalo kategorickým imperatívom v digitálnom veku.

Ukázalo sa, že prístup k internetu sa musí považovať za "spoločné dobro", ktoré je rovnako dôležité pre verejné dobro ako elektrina alebo voda. Keďže pandémia sa prehnala Európou, internet bol kľúčom k informáciám, k učeniu sa, obchodu, práci na diaľku, nakupovaniu, hraniu hier a iným formám zábavy. Ale prístup k internetu bol potrebný aj na komunikáciu s blízkymi, na oslavu, pripomenutie, získanie informácií o zdraví a službách. Digitálne pripojenie a časté používanie internetu boli potrebné nielen v profesionálnom kontexte, ale "každý a všetci" mali byť schopní používať internet a byť integrovaní do digitálnej éry. To ešte nie je realita pre každého, kto to potrebuje, najmä pre značne významné skupiny seniorov. Zvýšené využívanie digitálnych nástrojov demonštrovalo príležitosti, ktoré ponúka digitalizácia, a zároveň vystavilo zraniteľnosť našich spoločností novým digitálnym nerovnostiam.

Starší ľudia sú často medzi tými, ktorí z viacerých dôvodov nevyužívajú potenciál digitalizácie, zostávajú offline alebo nemajú domáce širokopásmové služby. To vystavuje starších ľudí vyššiemu riziku sociálneho vylúčenia, pretože digitálne vylúčenie a sociálne vylúčenie sú vnútorne prepojené. Je univerzálnou zodpovednosťou chrániť ľudské práva každej osoby vrátane práva komunikovať offline alebo online a zúčastňovať sa na spoločnosti.

Táto digitálna transformácia môže byť len začiatok. Mnoho ďalších digitálnych inovácií ovplyvní svet a náš každodenný život. Keďže čoraz viac informácií sa presúva na digitálne technológie, naši občania budú ďalej zažívať digitálnu transformáciu vo svojich pracovných miestach a živote.

Európska únia seniorov (ESU) sa preto intenzívne zaoberala témou digitalizácie. V nedávnom vyhlásení s cieľom "Starších ľudí a digitálneho začlenenia do dnešnej informačnej spoločnosti (23. marca 2021) ESU vyzýva vlády a zainteresované strany, aby podporovali a vytvárali potrebné nástroje na rozvoj dôveryhodných digitalizovaných spoločností a začlenenie všetkých – to plne zahŕňa staršie generácie - do digitálneho veku.

Každý má právo dôstojne starnúť, zdieľať svoje skúsenosti a rozvíjať svoje schopnosti zúčastňovať sa na všetkých oblastiach spoločnosti, vrátane neustále sa meniaceho, digitálne transformovaného sveta. ESU a jej členské združenia sú pripravené podporovať a vytvárať potrebné zariadenia vo svojom

životnom prostredí, aby ich spoluobčania mohli optimalizovať svoje kapacity, najmä ich digitálne médiá a informačné zručnosti, čeliť digitálnym výzvam a využívať príležitosti na pripojenie v dnešnej spoločnosti.

V tomto tu prezentovanom uznesení zdôrazňujeme potrebu umožniť mediálnu a informačnú gramotnosť pre všetkých. Prístup k internetu a požiadavka základných mediálnych a informačných zručností sú prvými krokmi k využívaniu a pochopeniu digitálnej komunikácie v súkromnom a verejnom priestore a k boju proti nedávnomu nárastu internetových podvodov, úmyselných dezinformácií, mylných informácií, nenávistných prejavov a obťažovania na internete.

Začneme načrtávaním niektorých nedávnych politických vývojov, ktoré sa dotýkajú seniorov a digitalizácie. Potom zdôrazňujeme naše obavy a návrhy zahrnúť seniorov ako cieľové skupiny do podpory mediálnej a informačnej gramotnosti. Nezabudnite, samozrejme, že svoju úlohu zohrávajú nielen štáty a vlády na niekoľkých úrovniach, ale aj verejné a súkromné zainteresované strany a združenia občianskej spoločnosti vrátane ESU.

Kontext

Digitálna Európa zameraná na ľudí

Digitalizácia má potenciál poskytnúť riešenia mnohých výziev, ktorým Európa a Európania čelia. S ďalším impulzom v súvislosti s pandémiou COVID-19 EÚ pracuje na urýchlení technologického posunu. Ochrana hodnôt EÚ a základných práv a bezpečnosti občanov sú základnými prvkami digitálnej transformácie.

Digitalizácia je nevyhnutnou súčasťou reakcie EÚ na hospodársku krízu spôsobenú ochorením COVID-19. Pandémia urobila ešte naliehavejšou potrebu urýchliť prechod na digitálne technológie v Európe.

V súlade s predchádzajúcimi možnosťami a plánmi a vzhľadom na obrovské zmeny spôsobené ochorením COVID-19 EÚ nedávno spustila niekoľko plánov, zatiaľ čo Európska komisia chce ako jednu zo svojich šiestich zastrešujúcich priorít vytvoriť Európu súcu pre digitálny vek.

Digitálny kompas 2030 premietne digitálne ambície EÚ do roku 2030 do konkrétnych termínov. Vízia vychádza zo stratégie formovania digitálnej budúcnosti Európy, ktorá zostáva hlavným rámcom. Európska komisia stanovila ambíciu EÚ pokračovať v politikách digitalizácie, ktoré jednotlivcom a podnikom umožnia posunúť sa smerom k udržateľnej a prosperujúcej digitálnej budúcnosti zameranej na ľudí, kde nikto nezostane pozadu. (Pozri: [Digitálne desaťročie Európy: digitálne ciele do roku 2030 | Európska komisia \(europa.eu\)](#))

Digitálna transformácia EÚ sa točí okolo štyroch hlavných pilierov: zručností, vlád, infraštruktúry a podnikania. Prvý cieľ vyjadrený ako digitálne gramotná populácia (najmenej 80 % všetkých dospelých by malo mať základné digitálne zručnosti do roku 2030), je veľmi dôležitý a vítame ho, ale chýbajú nám odkazy na vekové skupiny. Podľa ESU musia byť ľudia v post-profesionálnej fáze života podporovaní pri získavaní zručností digitálnej gramotnosti rovnako ako všetky ostatné vekové skupiny. Integrácia ľudí nad 70 rokov tiež vyplýva z naliehavej potreby zahrnúť všetky vekové skupiny do vzdelanej populácie.

Digitálna gramotnosť v našej dobe musí byť považovaná za jednu z kľúčových kultúrnych techník, ako je čítanie a písanie, otvorenie okna do sveta, ponúkajúce vedomosti a informácie, ako aj kultúry a zábavy podľa individuálnych záujmov a požiadaviek každého občana.

S cieľom zlepšiť digitálne zručnosti a digitálne kompetencie už v roku 2019 oznámila predsedníčka EÚ Ursula von der Leyenová akčný plán digitálneho vzdelávania (2021 – 2027). Akčný plán, ktorý prijalo kolégium komisárov 30. septembra 2020, je dlhodobá politická iniciatíva na podporu udržateľnej a účinnej adaptácie systémov vzdelávania a odbornej prípravy členských štátov EÚ na digitálny vek, ktorá ponúka strategickú víziu vysokokvalitného, inkluzívneho a dostupného európskeho digitálneho vzdelávania a rieši výzvy pandémie COVID-19.

Vítame tieto iniciatívy EÚ, ktoré zavádzajú príležitosti na zlepšenie kvality a kvantity výučby týkajúcej sa digitálnych technológií. Ale takmer všetky politické iniciatívy a činnosti súvisia s aspektmi hospodárskeho života, životného prostredia mužov a žien počas ich profesionálneho povolania, formálneho vzdelávania a odbornej prípravy so zameraním na zlepšenie individuálnych kompetencií a zamestnateľnosti a optimalizáciu profesionálneho a hospodárskeho života.

Ľudské práva, účasť a blaho starších osôb v ére digitalizácie

Zásada "každého", ktorý potrebuje prístup k digitálnym technológiám, je uznaná v nedávnych záveroch Rady EÚ, ale často chýbajú konkrétne opatrenia pre staršie osoby a zraniteľné skupiny.

Osobitne zaujímavé a ako základ pre ďalšie opatrenia v EÚ sú závery Rady o ľudských právach, účasti a blahobyte starších osôb v ére digitalizácie, ktoré boli prijaté 12. októbra 2020 počas nemeckého predsedníctva. Závery predsedníckej trojky (Nemecko, Portugalsko, Slovinsko) v decembri 2020 nadväzujú na tieto všeobecné perspektívy výzvou na "odstránenie digitálnej priepasti medzi mladšou a staršou generáciou, ako aj medzi staršími ženami a mužmi, a to posilnením rôznych foriem vzdelávania a odbornej prípravy, príležitostí na celoživotné vzdelávanie a rozvoja zručností". ([Trio Presidency Declaration on Ageing \(bmfsfj.de\)](#))

V týchto dokumentoch a takmer vo všetkých medzinárodných dokumentoch o digitalizácii je zahrnutá zásada "digitálneho začlenenia pre všetkých". Aj v akčnom pláne EÚ pre digitálne vzdelávanie sa načrtáva a podporuje potreba digitálnej gramotnosti, ale stratégia a akčné plány sú takmer úplne spojené s formálnym vyučovaním a vzdelávaním s dôležitým zameraním na zlepšenie individuálnych kompetencií a zamestnateľnosti. Chýba konkrétna analýza problémov staršieho človeka, aby sa zapojil do digitálneho vzdelávania a integrácie v digitálnej spoločnosti.

Následná spolupráca medzi európskymi a vnútroštátnymi mimovládnyimi organizáciami v oblasti európskych základných práv môže nadobudnúť silný vplyv, keď právne predpisy EÚ o digitalizácii ovplyvnia staršie obyvateľstvo.

Všetky inštitúcie EÚ a všetky členské štáty musia zabezpečiť, aby všetci občania mali prospech z digitalizácie, boli kvalifikovaní pre digitálnu spoločnosť a mohli uplatňovať svoje práva online aj offline, čo je obzvlášť dôležité pre starších ľudí, rovnako ako chudobnejšie skupiny obyvateľstva a ľudí, ktorí žijú v odľahlých, nedigitalizovaných oblastiach. EÚ zdieľa tieto ambície a politické stratégie s inými medzinárodnými inštitúciami (UNESCO, EHK OSN, Rada Európy...) pri preberaní zodpovednosti za ochranu ľudských práv vrátane posilnenia digitálnych zručností. Členské štáty Rady Európy (ministerská konferencia o umelej inteligencii – Inteligentná politika, výzvy a príležitosti pre médiá a demokraciu 10. – 11. júna 2021 [Conference of Ministers responsible for Media and Information Society \(coe.int\)](#)) sa nedávno zaviazali k svojej angažovanosti v oblasti ochrany ľudských práv v novej digitálnej spoločnosti, kde ľudia majú prístup, využívajú nové médiá a digitálne technológie a rozumejú im, kriticky premýšľajú, analyzujú a robia informované rozhodnutia. Chceli zabezpečiť, aby "seniori a iné zraniteľné skupiny mali vždy vedomosti, zručnosti a povedomie o ich bezpečnom a informovanom prístupe k právam v digitálnom prostredí a ich uplatňovaní".

Ak starším osobám nebude poskytnutý prístup k technológiám a potrebná odborná príprava, budú od spoločnosti vylúčení, čím sa zhorší už aj tak znepokojujúci trend izolácie a osamelosti medzi mnohými staršími občanmi.

Zabezpečenie dôvery v proces digitalizácie, ako aj vo fungujúce demokratické kontrolné systémy môže presvedčiť ľudí, ktorí sa obávajú nebezpečenstva a negatívnych vplyvov na zdravie alebo sociálny život. Preto je nevyhnutné, aby vlády a zodpovedné inštitúcie všetkým občanom zviditeľnili príslušné výhody a verejnú užitočnosť digitálnych úspechov. To zahŕňa veľký pokrok v telemedicíne, ako aj v umelej inteligencii a "internetovej veci", ktorý ponúka riešenia najmä pre starších ľudí a tých, ktorí potrebujú starostlivosť, čo im tiež umožňuje zostať vo svojich domovoch čo najdlhšie.

Na rovnakej úrovni významu ESU vyzýva všetkých starších občanov v Európe, aby sprevádzali digitálnu éru a zapojili sa do vzdelávania, odbornej prípravy a praxe nových technológií s cieľom dosiahnuť čo najlepšie výhody pre svoj život. Členské organizácie ESU môžu byť veľmi podporované pri motivovaní a začlenení starších ľudí do svojich domovských krajín.

Okrem toho sa inštitúcie na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni od vlád po obce, od verejných po súkromné, od priemyslu po hospodárstvo vyzývajú, aby zabezpečili papierové a/alebo iné spôsoby komunikácie a informácií pre všetkých, ktorí to potrebujú.

Médiá a informácie: základné kamene v demokratickej spoločnosti

Sloboda prejavu, online aj offline, je jedným zo základných predpokladov pokroku v demokratickej a pluralitnej spoločnosti. Médiá zohrávajú zásadnú úlohu ako základný zdroj slobodných informácií, platformu pre diskusiu a rokovania, pomáhajú informovať a posilňovať postavenie občanov, posilňujú transparentnosť a demokratickú zodpovednosť, často aj tým, že konajú ako verejný dozorný orgán.

Masívna digitalizácia mala v posledných rokoch podstatný vplyv na mediálne prostredie a uplatňovanie slobody prejavu a iných ľudských práv. Vyhľadávače a platformy sociálnych médií vo veľkej miere prevzali úlohu tradičných médií. Hlavní aktéri vytvorili prostredie, ktoré predstavuje úrodnú pôdu pre rastúce javy propagandy a dezinformácií. Nedostatok transparentnosti, nenávistné prejavy a sociálna polarizácia vytvárajú mediálne prostredie "informačných porúch".

Zároveň sa v digitálnom veku zvyšujú hrozby pre základné práva, demokraciu a právny štát. Veľké časti verejnosti sa obracajú na sociálne médiá ako na svoj hlavný zdroj informácií, ale sú citlivé na informačné poruchy. Ochrana práva na slobodu prejavu je často pod útokom. Boj proti týmto javom dezinformácií ("falošné správy") je relevantný nielen pre oblasť ľudských práv, ale je aj základným faktorom z hľadiska obrany právneho štátu a demokracie. Je súčasťou ochrany práv občanov na rozmanitosť informácií s cieľom prijímať informované rozhodnutia, ktoré sú stavebnými kameňmi pluralitnej a demokratickej spoločnosti. Sloboda médií, rozmanitosť mediálneho prostredia, nezávislosť a bezpečnosť novinárov, vplyv rastúcich javov propagandy, nenávistných prejavov a dezinformácií nesúvisí len s úlohou novinárov a producentov spravodajstva. Týka sa všetkých členov spoločnosti ako kľúčových zložiek našich základných práv v Európe.

Právo zúčastňovať sa na digitálnych spoločnostiach

Mediálna a informačná výchova by sa mala zaoberať všetkými členmi spoločnosti rovnako a všetky politiky na tento účel musia byť založené na rovnakej hodnote všetkých ľudských bytostí bez diskriminácie. Mala by byť súčasťou učebných osnov v školách, pokračovať počas celého pracovného obdobia ako súčasť celoživotného vzdelávania a mala by byť začlenená ako cieľ do verejných informačných kampaní a situácií neformálneho učenia. Vlády na všetkých úrovniach, poskytovatelia médií, združenia občianskej spoločnosti, všetky zainteresované strany sa musia cítiť zodpovedné za to, aby každému poskytli potrebné nástroje na využitie potenciálu médií a informácií. Stratégie digitálneho vzdelávania by mali byť neoddeliteľnou súčasťou prístupu k vzdelávaniu zameraného na študentov, ktorý je primeraný veku, s udržiavaním osobného kontaktu medzi deťmi, študentmi a učiteľmi, pričom by sa malo zohľadniť, že staršie osoby potrebujú vhodné a ciele politiky, bez ktorých budú pravdepodobne najviac trpieť digitálnou transformáciou.

Digitálne zručnosti presahujú požiadavky trhu práce. Ponúkajú ľuďom všetkých vekových kategórií príležitosti zapájať sa do spoločnosti a dávajú ľuďom väčšie slovo v politickom rozhodovaní (pozri "Digitálna platforma Konferencie o budúcnosti Európy [Konferencia o budúcnosti Európy \(europa.eu\)](https://www.europa.eu)). Musia zaručiť práva a príležitosti na osobné naplnenie a podporovať osobnú odolnosť, kritické myslenie a inovačný potenciál.

Je mimoriadne dôležité, aby každý človek mohol:

- mať prístup k internetu; masívne rozšírenie technickej infraštruktúry je dôležitým predpokladom na vytvorenie potrebnej infraštruktúry na rozvoj a prepojenie s vidieckymi oblasťami pre decentralizované výrobné zariadenia (širokopásmové pripojenie); nebude úspešná digitalizácia bez širokopásmového pokrytia v celej Európe, a to rovnako v mestských aj vidieckych oblastiach;
- rozvíjať technické, kognitívne a sociálne zručnosti a kompetencie, ktoré každému umožnia porozumieť, kriticky analyzovať a hodnotiť mediálny obsah;
- rozvíjať schopnosť chrániť svoje súkromie vo verejnej sfére;
- prijímať informované rozhodnutia na základe kritických analýz obsahu a médií a životného prostredia;
- pochopiť etické dôsledky médií a nových technológií a vytvárania obsahu v novom mediálnom prostredí.

Prostredníctvom vhodných iniciatív na budovanie kapacít musia EÚ, vlády a všetky zainteresované strany podporovať rozvoj mediálnych a informačných kompetencií medzi staršími osobami. Starší ľudia majú právo zúčastňovať sa vo všetkých oblastiach spoločnosti a plne rozvíjať svoje schopnosti. Majú tiež právo žiť a starnúť bez ageizmu alebo iných diskriminačných pozorovaní. Keď potrebujú pomoc pri uplatňovaní tohto práva v trvalo sa meniacom spoločenskom kontexte, je zodpovednosťou vlád odstrániť prekážky a podporiť starších členov spoločnosti, aby ich zahrnuli do trvalo sa meniacej spoločnosti. Starší ľudia sú na to pripravení. Okrem toho nie sú za tvorbu a organizáciu týchto iniciatív zodpovedné len vlády. Dôležitú úlohu zohrávajú aj mimovládne združenia. ESU vytvorí spoločnú stratégiu výmeny osvedčených postupov a o tom, ako podporovať dobrovoľné iniciatívy celoživotného vzdelávania zamerané na digitálnu gramotnosť.

Zahrnutie vhodných cieľov a iniciatív pre staršie osoby do politík digitalizácie

Zvládnutie digitálnych technológií sa stalo nevyhnutnou súčasťou plnej účasti v spoločnosti. Ak neposkytneme prístup k službám a odbornej príprave pre starších ľudí v oblasti technológií, zvýšia sa riziká sociálneho vylúčenia a osamelosti a pocit neistoty alebo dezorientácie. To môže dokonca ohroziť hospodársku a politickú stabilitu členských štátov EÚ. Digitálna inklúzia je kľúčovým predpokladom pre prepojenosť a možnosť zúčastňovať sa a prispievať k životu spoločnosti. Je na národných vládach v Európe, aby to umožnili svojim občanom. Je na digitálnych poskytovateľoch a zainteresovaných stranách, aby vytvorili priestor pre všetky generácie na prístup a učenie vrátane starších ľudí a zraniteľných skupín, ako aj rastúci počet ľudí s chorobami pamäti.

Európska politika sa dôrazne odporúča, ak je cieľom začleniť konkrétne opatrenia pre staršie obyvateľstvo do nadchádzajúcich plánov, ako je vybavenie seniorských rezidií prenosnými počítačmi alebo tabletmi (ako sa to robí v prípade škôl), inštalácia širokopásmových sietí a sietí Wi-Fi vo všetkých príslušných inštitúciách, v ktorých starší občania žijú alebo konajú.

To musí zahŕňať všetky oblasti a regióny v Európe – mestské aj vidiecke oblasti.

EÚ sa tiež vyzýva, aby vypracovala koncepcie na podporu medzigeneračnej spolupráce a solidarity s cieľom spoločne zvládnuť požiadavky novej digitálnej éry.

ESU je presvedčená, že pre aktívnu a kompetentnú účasť je začlenenie staršej generácie nielen právom pre každého človeka, ale aj prínosom pre spoločnosť. Demokracia nemôže byť odolnou spoločnosťou, ak pozadu zostanú starší ľudia. Napríklad generácie 60 a viac sú najväčšie vekové skupiny voličov vo všetkých voľbách. A sú tiež hlavnými spotrebiteľskými skupinami smerom k oživeniu a globálnej konkurencieschopnosti európskeho hospodárstva v budúcnosti.

ESU preto vyzýva a požaduje, aby:

- prieskumy o používaní digitálnych nástrojov a poznatkov o digitalizácii zahŕňali nielen vekové skupiny do veku 70 alebo 75 rokov, ale že by sa mali zahrnúť "všetky vekové kategórie"; a že vylúčenie starších osôb v prieskumoch sa musí chápať ako ageizmus;
- biela kniha o demografických zmenách, ktorú oznámila viceprezidentka D. Šuica, zahŕňala konkrétne a masívne možnosti digitálneho vzdelávania pre staršie osoby; Európska komisia zdôrazňuje ako nikdy predtým význam politik starnutia v hlavnom prúde a vyzýva členské štáty, aby tento trend sledovali – ESU ako aktívny partner v občianskej spoločnosti to tiež rada podporuje;
- v ohlásenom akčnom pláne digitálneho vzdelávania (pozri akčný plán digitálneho vzdelávania na rok 2021 – 2027, priorita 2, akcia 10 [Digital Education Action Plan \(2021-2027\) | Vzdelávanie a odborná príprava \(europa.eu\)](#)) sa predstavili vhodné iniciatívy, zamerané na formálne vzdelávanie, učebné osnovy a odbornú prípravu učiteľov v školách a inštitúciách formálneho vzdelávania; spolupráca regionálnych a miestnych samospráv spolu s dobrovoľnými iniciatívami môže určite ponúknuť rozmanitosť situácií vzájomného učenia;
- Európska komisia by mala podporovať a uľahčovať každému členskému štátu porovnanie digitálnej súčasti a potrieb jeho staršieho obyvateľstva a vytvárať ciele programy na zvyšovanie úrovne zručnosti/ rekvalifikácie, ktoré najlepšie vyhovujú individuálnym potrebám každej krajiny. Tým sa zabezpečí inkluzívnosť a sociálna integrácia;
- to všetko by malo čo najskôr viesť k širokej ofenzíve pre iniciatívy na rôznych vládnych úrovniach a v občianskej spoločnosti a môže sa stať aj súčasťou parametrov európskeho semestra.

Záver

V prípade globálnych iniciatív na podporu mediálnej a informačnej gramotnosti by sa Európa mala zamerať na každoročný "Globálny týždeň médií a informácií koordinovaný UNESCO od roku 2012". (Tento rok si ho pripomenieme od 24. do 31. októbra 2021). Zdôrazňuje význam mediálnej a informačnej gramotnosti ako súčasť riadenia médií a komunikácie a ako súčasť práva na vzdelanie. ESU vyzýva všetky zainteresované strany, aby prijali iniciatívy s cieľom posilniť postavenie ľudí všetkých vekových kategórií a zabezpečiť práva starších osôb na čo najširšiu účasť v dnešných digitálnych spoločnostiach. Digitálna gramotnosť je nevyhnutná pre všetky štáty a občanov a je nevyhnutná na rozvoj pochopenia rizík a príležitostí digitálnych technológií. Je to spoločná zodpovednosť:

Nikto nemôže zostať pozadu!

(neoficiálny slovenský preklad kontroloval Jozef Dravecký)